

Thai Social Science Journal**Original Article**

Received:18 March 2026

Revised:9 April 2026

Accepted:26 April 2026

**นโยบายกระตุ้นเศรษฐกิจ: วิเคราะห์ “กิน-เที่ยว” และ “คนละครึ่ง” ต่อชีวิตทางสังคมของชนชั้น
กลางและล่างในไทย**

Economic stimulus policies: Analyzing the impact of "eating, traveling," and the "co-payment scheme" on the social lives of Thailand's middle and lower classes.

นายประชา สุตบรรพต¹

Mr.Pracha Sutpanpot

บทคัดย่อ

บทความนี้มุ่งวิเคราะห์ผลกระทบเชิงสังคมของนโยบายกระตุ้นเศรษฐกิจของประเทศไทยในช่วงและหลังวิกฤตโควิด-19 โดยเน้นกรณีมาตรการ “คนละครึ่ง” และนโยบายกลุ่ม “กิน-เที่ยว” ซึ่งเป็นนโยบายที่ใช้การบริโภคเป็นกลไกหลักในการฟื้นฟูเศรษฐกิจ งานศึกษานี้เสนอให้มองนโยบายดังกล่าวไม่เพียงในฐานะเครื่องมือทางเศรษฐกิจ หากแต่เป็นนโยบายที่แทรกซึมเข้าสู่ชีวิตประจำวัน และส่งผลต่อความสัมพันธ์ทางสังคม ความมั่นคงในชีวิต และความเหลื่อมล้ำเชิงโครงสร้างระหว่างชนชั้นกลางและชนชั้นล่างในสังคมไทย บทความใช้กรอบแนวคิดด้านนโยบายสาธารณะ รัฐสวัสดิการเชิงเลือกเป้า ทฤษฎีชนชั้นและความเหลื่อมล้ำ และแนวคิดเศรษฐกิจการเมืองของการบริโภคเพื่อวิเคราะห์ผลกระทบเชิงเปรียบเทียบ ผลการศึกษาพบว่านโยบายกระตุ้นเศรษฐกิจแบบ “กิน-เที่ยว” สร้างผลเชิงบวกอย่างมีนัยสำคัญต่อชนชั้นกลาง ทั้งในด้านการฟื้นฟูรูปแบบการใช้ชีวิต ความมั่นคงทางจิตใจ และการดำรงสถานะทางสังคม ในขณะที่ชนชั้นล่างกลับได้รับประโยชน์อย่างจำกัด เนื่องจากข้อจำกัดด้านรายได้ ความไม่มั่นคงในการทำงาน และเงื่อนไขการเข้าถึงนโยบายที่พึ่งพาเทคโนโลยีดิจิทัลและการร่วมจ่าย บทความชี้ให้เห็นว่า แม้นโยบายจะถูกนำเสนอในกรอบของความช่วยเหลือถ่วงหน้า แต่ในทางปฏิบัติกลับมีแนวโน้มกระจายประโยชน์อย่างไม่เท่าเทียม และมีส่วนในการผลิตซ้ำความเหลื่อมล้ำเชิงโครงสร้าง บทสรุปของการศึกษานี้เสนอว่า การออกแบบนโยบายเศรษฐกิจในอนาคตควรขยับจากการมุ่งกระตุ้นการบริโภค ไปสู่การคุ้มครองความมั่นคงในชีวิต และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ โดยคำนึงถึงความแตกต่างเชิงชนชั้นและบริบททางสังคมอย่างจริงจัง

คำสำคัญ: นโยบายกระตุ้นเศรษฐกิจ, คนละครึ่ง, กิน-เที่ยว, ชนชั้นกลางและชนชั้นล่าง, ความเหลื่อมล้ำทางสังคม

¹ นักวิชาการอิสระ ; independent Scholar,Thailand

Corresponding author, e-mail: prachasudbrrpht@gmail.com

Abstract

This article examines the social impacts of Thailand's economic stimulus policies implemented during and after the COVID-19 crisis, with particular attention to the *Kon La Khrueng* (Half-Half) scheme and consumption-based “eat and travel” programs. Rather than viewing these measures solely as economic instruments, the study conceptualizes them as policies that penetrate everyday life and shape social relations, life security, and structural inequality between the middle and lower classes in Thai society. Drawing on public policy and targeted welfare theories, class and inequality perspectives, and the political economy of consumption, the article provides a comparative analysis of policy outcomes across social classes. The findings indicate that consumption-led stimulus policies generated substantial benefits for the middle class, including the restoration of lifestyle practices, enhanced psychological security, and the preservation of social status. In contrast, the lower class experienced limited benefits due to income insecurity, precarious employment, and policy access conditions that relied heavily on digital technology and co-payment requirements. The study argues that although these policies were framed as inclusive and universal, their implementation resulted in unequal benefit distribution and contributed to the reproduction of existing structural inequalities. The article concludes that future economic policy design should move beyond consumption-oriented stimulus toward a framework that prioritizes life security, social protection, and human dignity, while explicitly acknowledging class-based differences and social contexts. Such a shift is essential for achieving more equitable and sustainable economic recovery in Thailand.

Keywords: economic stimulus policy, Kon La Khrueng, consumption-based policy, social class, social inequality

1. บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

วิกฤตการแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 ได้ส่งผลกระทบอย่างรุนแรงต่อโครงสร้างเศรษฐกิจและชีวิตทางสังคมของประชาชนไทย ทั้งในมิติของรายได้ การจ้างงาน และความมั่นคงในการดำรงชีวิต โดยเฉพาะกลุ่มชนชั้นกลางระดับล่างและชนชั้นแรงงานนอกระบบซึ่งมีความเปราะบางเชิงโครงสร้างอยู่เดิม (UNDP Thailand, 2023; ESCAP, 2025) แม้เศรษฐกิจไทยจะเริ่มฟื้นตัวหลังการผ่อนคลายมาตรการควบคุมโรค แต่การฟื้นตัวดังกล่าวกลับ

เป็นไปอย่างไม่สม่ำเสมอ และสะท้อนปัญหาความเหลื่อมล้ำที่ฝังรากลึกในระบบเศรษฐกิจการเมืองไทย (ธนาคารแห่งประเทศไทย, 2565; Piketty, 2014)

ภายใต้บริบทดังกล่าว ประเทศไทยเลือกใช้นโยบายกระตุ้นเศรษฐกิจเชิงการบริโภคเป็นกลไกหลักในการพยุงเศรษฐกิจระยะสั้น โดยเฉพาะมาตรการที่มุ่งกระตุ้นการใช้จ่ายภายในประเทศผ่านการร่วมจ่ายระหว่างรัฐกับประชาชน เช่น โครงการ “คนละครึ่ง” และมาตรการส่งเสริมการท่องเที่ยวภายในประเทศอย่าง “เราเที่ยวด้วยกัน” และ “ไทยเที่ยวไทย” นโยบายเหล่านี้ไม่เพียงมีเป้าหมายทางเศรษฐกิจ หากยังเข้าไปกำกับรูปแบบการใช้ชีวิต การบริโภค และการเคลื่อนไหวทางสังคมของประชาชนในชีวิตประจำวันอย่างมีนัยสำคัญ (Faculty of Economics, Thammasat University, 2023; OECD, 2020)

มาตรการ “คนละครึ่ง” แสดงให้เห็นบทบาทของรัฐในฐานะผู้กำหนดเงื่อนไขการบริโภคผ่านเทคโนโลยีดิจิทัล ขณะที่มาตรการด้านการท่องเที่ยวได้ปรับเปลี่ยนความหมายของการเดินทางจากกิจกรรมพักผ่อนส่วนบุคคลไปสู่เครื่องมือฟื้นฟูเศรษฐกิจระดับชาติ นโยบายเหล่านี้จึงไม่ได้เป็นเพียงมาตรการทางการคลัง หากแต่เป็น “นโยบายที่แทรกซึมชีวิตประจำวัน” และสร้างผลกระทบต่อความสัมพันธ์ทางสังคม การรับรู้คุณค่าในตนเอง และความรู้สึกเป็นพลเมืองของประชาชนในระดับจุลภาค (Jirawat & Srisathan, 2021; Ravallion, 2016)

งานศึกษาที่มีอยู่เกี่ยวกับมาตรการกระตุ้นเศรษฐกิจของประเทศไทย ส่วนใหญ่มุ่งประเมินผลลัพธ์ในเชิงเศรษฐกิจมหภาค เช่น การเพิ่มอุปสงค์ การกระตุ้นการใช้จ่าย หรือผลคูณทางการคลัง โดยอาศัยตัวชี้วัดทางเศรษฐศาสตร์เป็นหลัก (ภาวิน ศิริประภาณุกุล, 2568; ธนาคารแห่งประเทศไทย, 2565) ในขณะที่งานวิจัยระดับจุลภาคมักเน้นการวัดความพึงพอใจหรือพฤติกรรมการใช้จ่ายของผู้เข้าร่วมโครงการ มากกว่าการวิเคราะห์ผลกระทบเชิงสังคมในระยะยาว (กมลพัฒน์ จารุสกลพันธ์, 2563; ศุภกฤต เนียมสอาด, 2565) ช่องว่างสำคัญของการวิจัยอยู่ที่การขาดการวิเคราะห์นโยบายกระตุ้นเศรษฐกิจในฐานะกระบวนการทางสังคมที่เชื่อมโยงกับความเหลื่อมล้ำเชิงชนชั้น การเข้าถึงทรัพยากร และอำนาจเชิงโครงสร้าง งานศึกษายังไม่เพียงพอในการอธิบายว่านโยบายเหล่านี้ส่งผลต่อชีวิตประจำวัน ความสัมพันธ์ในครอบครัว ชุมชน และความรู้สึกมั่นคงทางสังคมของชนชั้นกลางและชนชั้นล่างอย่างไร (Sen, 1999; Atkinson, 2015)

บทความนี้ตั้งคำถามหลักว่า นโยบายกระตุ้นเศรษฐกิจของประเทศไทยในรูปแบบ “กิน-เที่ยว” โดยเฉพาะมาตรการคนละครึ่งและนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวภายในประเทศ ส่งผลต่อชีวิตทางสังคมของชนชั้นกลางและชนชั้นล่างอย่างไร นโยบายดังกล่าวช่วยบรรเทาความเปราะบางทางเศรษฐกิจและสังคมได้จริงเพียงใด หรือกลับตอกย้ำความเหลื่อมล้ำเดิมผ่านเงื่อนไขการเข้าถึงที่ไม่เท่าเทียมคำถามย่อยที่ตามมาคือ ใครคือกลุ่มที่ได้รับประโยชน์จากนโยบายเหล่านี้มากที่สุด และใครคือกลุ่มที่ถูกทิ้งไว้ข้างหลัง การจัดสรรผลประโยชน์ของนโยบายสะท้อนโครงสร้างอำนาจและชนชั้นในสังคมไทยอย่างไร (Deaton, 2013; Badgett, 2009)

1.2 วัตถุประสงค์ของบทความ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์ผลกระทบเชิงสังคมของนโยบายกระตุ้นเศรษฐกิจของประเทศไทย โดยเฉพาะมาตรการ “คนละครึ่ง” และนโยบาย “กิน-เที่ยว” ต่อชีวิตทางสังคมของชนชั้นกลางและชนชั้นล่าง ทั้งในมิติของการดำรงชีวิต ความสัมพันธ์ทางสังคม และความรู้สึกเป็นพลเมือง นอกจากนี้ บทความยังมุ่งเสนอกรอบวิเคราะห์เชิงสังคมศาสตร์ที่ช่วยทำความเข้าใจนโยบายเศรษฐกิจในฐานะกระบวนการที่หล่อหลอมความเหลื่อมล้ำ และรูปแบบการอยู่ร่วมกันในสังคมไทยร่วมสมัย เพื่อเป็นฐานในการออกแบบนโยบายสาธารณะที่คำนึงถึงความเป็นธรรมทางสังคมมากยิ่งขึ้นในอนาคต

2. กรอบแนวคิดและทฤษฎีที่ใช้ในการศึกษา

บทความนี้อาศัยกรอบแนวคิดสหวิทยาการที่ผสมผสานทฤษฎีนโยบายสาธารณะ เศรษฐศาสตร์การเมือง และสังคมวิทยา เพื่อทำความเข้าใจนโยบายกระตุ้นเศรษฐกิจไม่เพียงในฐานะเครื่องมือทางการคลัง หากแต่เป็นกระบวนการทางสังคมที่กำหนดความสัมพันธ์เชิงอำนาจ โอกาส และความเหลื่อมล้ำในชีวิตประจำวันของประชาชน โดยเฉพาะในบริบทของชนชั้นกลางและชนชั้นล่างในสังคมไทย

2.1 ทฤษฎีนโยบายสาธารณะและรัฐสวัสดิการเชิงเลือกเป้า

ในเชิงทฤษฎี นโยบายกระตุ้นเศรษฐกิจมักถูกอธิบายว่าเป็นเครื่องมือของรัฐในการจัดการภาวะวิกฤตและความไม่แน่นอนทางเศรษฐกิจ โดยมีเป้าหมายหลักเพื่อกระตุ้นอุปสงค์ รักษาระดับการจ้างงาน และป้องกันการถดถอยทางเศรษฐกิจในระยะสั้น (OECD, 2020; Ravallion, 2016) ภายใต้กรอบรัฐสวัสดิการร่วมสมัย รัฐจำนวนมากรวมทั้งประเทศไทยเลือกใช้นโยบายแบบ “เลือกเป้า” (Targeted welfare) มากกว่านโยบายถ้วนหน้า เพื่อควบคุมภาระงบประมาณและตอบสนองต่อข้อจำกัดทางการคลัง

มาตรการ “คนละครึ่ง” และนโยบาย “กิน-เที่ยว” สามารถถูกจัดวางให้อยู่ในกรอบรัฐสวัสดิการเชิงเลือกเป้าที่อาศัยกลไกตลาดและการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นเงื่อนไขสำคัญ กล่าวคือรัฐมิได้จัดสรรทรัพยากรให้ประชาชนโดยตรง หากแต่ร่วมจ่ายผ่านการกระตุ้นการบริโภค ซึ่งสะท้อนแนวคิดรัฐผู้เอื้อ (Enabling state) มากกว่ารัฐผู้จัดสรร (Distributive state) (Faculty of Economics, Thammasat University, 2023)

แต่งานศึกษาจำนวนมากชี้ให้เห็นว่า นโยบายลักษณะนี้มีข้อจำกัดเชิงโครงสร้าง เนื่องจากเป็นมาตรการชั่วคราวและผูกโยงกับเงื่อนไขการเข้าถึง เช่น เทคโนโลยีดิจิทัล ความสามารถในการสำรองจ่าย และรูปแบบการบริโภคที่รัฐกำหนดไว้ล่วงหน้า (UNDP Thailand, 2023) ส่งผลให้กลุ่มประชาชนที่เปราะบางที่สุดโดยเฉพาะแรงงานนอกระบบและผู้มีรายได้น้อยอาจไม่สามารถเข้าถึงผลประโยชน์ของนโยบายได้อย่างเท่าเทียม แม้นโยบายจะถูกนำเสนอในฐานะ “การช่วยเหลือประชาชน” ก็ตาม (Atkinson, 2015)

2.2 ทฤษฎีชนชั้น ความเหลื่อมล้ำ และทุนทางสังคม

เพื่ออธิบายความแตกต่างของผลกระทบจากนโยบายกระตุ้นเศรษฐกิจ บทความนี้อาศัยกรอบทฤษฎีชนชั้นและความเหลื่อมล้ำ ซึ่งมองว่าสถานะทางชนชั้นมิได้ถูกกำหนดด้วยรายได้เพียงอย่างเดียว หากยังรวมถึงการเข้าถึงทรัพยากร โอกาส และทุนทางสังคมในรูปแบบต่างๆ (Piketty, 2014; Deaton, 2013)

ในบริบทไทยนั้นชนชั้นกลางและชนชั้นล่างมีความสามารถในการเข้าถึงนโยบายของรัฐแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ ชนชั้นกลางมีแนวโน้มเข้าถึงมาตรการ “คนละครึ่ง” และ “กิน-เที่ยว” ได้ง่ายกว่า เนื่องจากมีสมาร์ตโฟน ความรู้ด้านดิจิทัล และสภาพคล่องทางการเงินเพียงพอ ขณะที่ชนชั้นล่างจำนวนหนึ่งถูกกันออกจากรายการโดยกลไกที่ดูเหมือนเป็นกลาง เช่น แอปพลิเคชัน ระบบลงทะเบียน หรือเงื่อนไขการใช้จ่าย (ศุภกฤต นิยมสอาด, 2565; ธนากรแห่งประเทศไทย, 2565)

นอกจากนี้แนวคิดทุนทางสังคมยังช่วยอธิบายว่า เครือข่าย ความรู้ และความคุ้นเคยกับระบบราชการและเทคโนโลยี มีบทบาทสำคัญในการกำหนดว่าใครจะสามารถ “ใช้ประโยชน์” จากนโยบายได้มากน้อยเพียงใด นโยบายที่อาศัยการมีส่วนร่วมของประชาชนจึงมิได้เป็นกลางทางสังคม หากแต่มีแนวโน้มตอกย้ำความเหลื่อมล้ำที่ดำรงอยู่เดิม (Kakwani & Son, 2008)

2.3 แนวคิดชีวิตประจำวันและเศรษฐกิจการเมืองของการบริโภค

บทความนี้ยังใช้แนวคิดชีวิตประจำวัน (Everyday life) และเศรษฐกิจการเมืองของการบริโภค เพื่อทำความเข้าใจว่านโยบายกระตุ้นเศรษฐกิจเข้าไปกำหนดรูปแบบการใช้ชีวิตของประชาชนอย่างไร การบริโภคในกรอบนี้มีได้ถูกมองเป็นเพียงพฤติกรรมทางเศรษฐกิจ แต่เป็นกิจกรรมทางสังคมที่เชื่อมโยงกับอัตลักษณ์ ความสัมพันธ์ และความหมายของชีวิต (Sen, 1999; Oswin, 2014)

มาตรการ “กิน-เที่ยว” ของรัฐไทยแสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่า นโยบายสามารถกำหนดพื้นที่ เวลา และรูปแบบของการบริโภคได้โดยตรง เช่น การส่งเสริมการท่องเที่ยวในบางพื้นที่ การใช้จ่ายกับร้านค้าที่อยู่ในระบบ หรือการบริโภคผ่านแพลตฟอร์มดิจิทัล นโยบายเหล่านี้จึงไม่เพียงกระตุ้นเศรษฐกิจ หากยังสร้าง “บรรทัดฐานการใช้ชีวิต” ที่รัฐเห็นว่าเหมาะสมและพึงประสงค์ (OECD, 2020)

จากมุมมองเศรษฐกิจการเมือง การกำหนดรูปแบบการบริโภคดีงกล่าวสะท้อนอำนาจของรัฐในการจัดระเบียบชีวิตประจำวันผ่านนโยบายเศรษฐกิจ โดยที่ผลกระทบเชิงสังคมอาจแตกต่างกันอย่างมากระหว่างกลุ่มชนชั้น (Ravallion, 2016; Atkinson, 2015) การวิเคราะห์นโยบายกระตุ้นเศรษฐกิจจึงจำเป็นต้องก้าวข้ามการวัดผลเชิงตัวเลข และหันมาพิจารณาว่านโยบายเหล่านี้กำลังสร้าง หรือจำกัดโอกาสในการดำรงชีวิตของประชาชนกลุ่มต่าง ๆ อย่างไร

3. ภาพรวมมาตรการ “คนละครึ่ง” และ “กิน-เที่ยว”

3.1 โครงสร้างและวัตถุประสงค์ของนโยบาย

มาตรการ “คนละครึ่ง” และกลุ่มนโยบาย “กิน-เที่ยว” เช่น “เราเที่ยวด้วยกัน” และ “ไทยเที่ยวไทย” ถือเป็นแกนกลางของนโยบายกระตุ้นเศรษฐกิจฝั่งอุปสงค์ (Demand-side stimulus) ของประเทศไทยในช่วงวิกฤตโควิด-19 และระยะฟื้นตัวหลังวิกฤต โดยมีเป้าหมายหลักเพื่อเร่งการหมุนเวียนของเม็ดเงินในระบบเศรษฐกิจภายในประเทศ ลดแรงกดดันจากการหดตัวของการจ้างงาน และประคองธุรกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (SMEs) โดยเฉพาะในภาคบริการและการท่องเที่ยว (World Bank, 2021; NESDC, 2022)

โครงสร้างสำคัญของมาตรการเหล่านี้คือ กลไกการใช้จ่ายร่วมระหว่างรัฐกับประชาชน กล่าวคือ รัฐจะอุดหนุนค่าใช้จ่ายบางส่วนในกิจกรรมการบริโภคที่กำหนดไว้ล่วงหน้า เช่น การซื้ออาหาร เครื่องดื่ม การใช้บริการร้านค้าชุมชน หรือการท่องเที่ยวภายในประเทศ โดยประชาชนต้องร่วมจ่ายในสัดส่วนที่กำหนด ซึ่งแตกต่างจากนโยบายโอนเงินแบบถ้วนหน้า (Universal cash transfer) ที่ไม่ผูกกับพฤติกรรมการใช้จ่าย (IMF, 2021)

ในเชิงนโยบายสาธารณะ มาตรการลักษณะนี้สะท้อนแนวคิด รัฐสวัสดิการเชิงเลือกเป้าหมายแบบมีเงื่อนไข (Conditional and targeted welfare) ซึ่งมุ่งสร้างแรงจูงใจให้เกิดพฤติกรรมทางเศรษฐกิจที่รัฐเห็นว่า “พึงประสงค์” มากกว่าการคุ้มครองความเสี่ยงทางสังคมในระยะยาว (Esping-Andersen, 1990; Barrientos, 2012) กล่าวอีกนัยหนึ่ง นโยบายไม่ได้มุ่งแก้ปัญหาความยากจนหรือความไม่มั่นคงทางรายได้โดยตรง แต่พยายาม “พยุงระบบตลาด” ผ่านการกระตุ้นการบริโภคในชีวิตประจำวัน

สำหรับมาตรการ “กิน-เที่ยว” นโยบายถูกออกแบบให้เชื่อมโยงการบริโภคเข้ากับอัตลักษณ์ของความเป็นชนชั้นกลาง เช่น การท่องเที่ยวเชิงประสบการณ์ การพักโรงแรม การบริโภคอาหารนอกบ้าน และการเดินทางข้ามจังหวัด ซึ่งสะท้อนมุมมองของรัฐที่มองการบริโภคไม่เพียงเป็นกิจกรรมทางเศรษฐกิจ แต่เป็นกลไกขับเคลื่อนความเชื่อมั่นและ “ภาวะปกติใหม่” หลังวิกฤต (Bourdieu, 1984; Zukin, 2004)

อย่างไรก็ตามงานศึกษาจำนวนหนึ่งชี้ว่า การเน้นนโยบายกระตุ้นการใช้จ่ายลักษณะนี้อาจก่อให้เกิด ผลคูณทางเศรษฐกิจ (Multiplier effect) ที่ไม่สม่ำเสมอ เนื่องจากการใช้จ่ายมักกระจุกตัวอยู่ในกลุ่มประชาชนที่มีรายได้ปานกลางขึ้นไป และในพื้นที่เมืองหรือแหล่งท่องเที่ยวหลัก มากกว่าพื้นที่ชนบทหรือแรงงานนอกระบบ (ADB, 2022; TDRI, 2021)

3.2 เงื่อนไขการเข้าถึงและการดำเนินนโยบาย

แม้มาตรการ “คนละครึ่ง” และ “กิน-เที่ยว” จะถูกนำเสนอในเชิงวาทกรรมว่าเป็นนโยบายที่ “ประชาชนทุกคนมีส่วนร่วมได้” แต่ในทางปฏิบัติ เงื่อนไขการเข้าถึงกลับพึ่งพา โครงสร้างดิจิทัลและทุนทางเทคโนโลยี อย่างเข้มข้น ตั้งแต่การลงทะเบียนผ่านแอปพลิเคชัน การยืนยันตัวตน การเชื่อมโยงบัญชีธนาคาร ไปจนถึงการใช้สมาร์ตโฟนในการชำระเงิน (UNDP, 2021; OECD, 2020)

ข้อกำหนดดังกล่าวส่งผลให้เกิดปรากฏการณ์ การกีดกันโดยพฤตินัย (De facto exclusion) ต่อกลุ่มประชาชนบางส่วน เช่น ผู้สูงอายุ แรงงานนอกระบบ ผู้มีรายได้น้อยในพื้นที่ชนบท หรือผู้ที่ขาดทักษะดิจิทัล แม้กลุ่มเหล่านี้จะเป็นกลุ่มเป้าหมายที่รัฐต้องการช่วยเหลือในเชิงนโยบายก็ตาม (ILO, 2021; Sen, 1999) นอกจากนี้การดำเนินนโยบายยังสะท้อนความเหลื่อมล้ำเชิงพื้นที่อย่างชัดเจน ร้านค้าที่เข้าร่วมโครงการส่วนใหญ่อยู่ในเขตเมืองหรือพื้นที่เศรษฐกิจหลัก ขณะที่ร้านค้าขนาดเล็กหรือผู้ประกอบการรายย่อยในชนบทจำนวนมากไม่สามารถเข้าร่วมได้เนื่องจากข้อจำกัดด้านระบบบัญชี ภาษี หรือความรู้ด้านเทคโนโลยี (NESDC, 2022; TDRI, 2021) ในกรณีของนโยบาย “กิน-เที่ยว” เงื่อนไขการเข้าถึงยิ่งตอกย้ำความแตกต่างทางชนชั้น เนื่องจากการท่องเที่ยวต้องอาศัยทรัพยากรล่วงหน้า ทั้งเวลา เงินทุน และความมั่นคงในการทำงาน ซึ่งแรงงานรายวันหรือแรงงานไม่เป็นทางการจำนวนมากไม่สามารถจัดสรรได้ แม้จะมีเงินอุดหนุนจากรัฐก็ตาม (Standing, 2011; Hickel, 2018)

จากมุมมองเศรษฐกิจการเมือง นโยบายเหล่านี้จึงมิได้เป็นเพียงเครื่องมือฟื้นฟูเศรษฐกิจ แต่ยังทำหน้าที่กำหนดรูปแบบการมีส่วนร่วมของประชาชนในฐานะ “ผู้บริโภคที่พึงประสงค์” โดยรัฐเป็นผู้กำหนดว่าใครควรบริโภคอะไร ที่ไหน และในลักษณะใด (Harvey, 2005; Ong, 2006) ซึ่งนำไปสู่คำถามเชิงวิพากษ์ว่า กลุ่มใดได้รับการยอมรับให้เป็น “พลเมืองเศรษฐกิจ” อย่างเต็มรูปแบบ และกลุ่มใดถูกทำให้มองไม่เห็นภายใต้นโยบายกระตุ้นเศรษฐกิจดังกล่าว

4. ผลกระทบต่อชีวิตทางสังคมของชนชั้นกลาง

4.1 การเปลี่ยนแปลงรูปแบบการบริโภคและการท่องเที่ยว

มาตรการ “คนละครึ่ง” และนโยบายกลุ่ม “กิน-เที่ยว” ส่งผลอย่างมีนัยสำคัญต่อการปรับเปลี่ยนรูปแบบการบริโภคของชนชั้นกลางไทย โดยเฉพาะในช่วงหลังการผ่อนคลายมาตรการควบคุมโรค การใช้จ่ายไม่ได้จำกัดอยู่เพียงการตอบสนองความจำเป็นพื้นฐาน แต่ขยายไปสู่ การบริโภคเชิงประสบการณ์ (Experiential consumption) เช่น การรับประทานอาหารนอกบ้าน การเดินทางท่องเที่ยวระยะสั้น และกิจกรรมสันทนาการที่เชื่อมโยงกับไลฟ์สไตล์เมือง (Bourdieu, 1984; Zukin, 2004)

ในบริบทนี้ นโยบายรัฐทำหน้าที่เป็น “ตัวเร่ง” (Catalyst) ให้ชนชั้นกลางกลับมาสู่พื้นที่สาธารณะและพื้นที่การบริโภคอีกครั้ง หลังจากช่วงเวลาของความไม่แน่นอนทางเศรษฐกิจและความหวาดกลัวด้านสุขภาพในช่วงโควิด-19 งานวิจัยชี้ว่าการใช้จ่ายที่รัฐร่วมอุดหนุนช่วยลดแรงต้านทางจิตวิทยา (Psychological barrier) ต่อการบริโภค ทำให้ชนชั้นกลางตัดสินใจใช้จ่ายในกิจกรรมที่เคยถูกมองว่า “ฟุ่มเฟือย” ได้ง่ายขึ้น (World Bank, 2021; IMF, 2021)

การท่องเที่ยวภายในประเทศ โดยเฉพาะรูปแบบการท่องเที่ยวระยะสั้น (Short trips) และการเดินทางเชิงพักผ่อน ได้กลายเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตประจำวันของชนชั้นกลางในเมือง นโยบาย “เราเที่ยวด้วยกัน” และ “ไทยเที่ยวไทย” ไม่เพียงลดต้นทุนการเดินทาง แต่ยังทำให้การท่องเที่ยวถูกทำให้เป็นกิจกรรมที่ “ชอบธรรม” ทางสังคม

ในช่วงฟื้นตัวเศรษฐกิจ กล่าวคือ การท่องเที่ยวไม่ถูกมองว่าเป็นการบริโภคเพื่อความสุขส่วนตัวเท่านี้ แต่เป็นการ “ช่วยชาติ” ผ่านการกระตุ้นเศรษฐกิจ (NESDC, 2022; ADB, 2022)

จากมุมมองเศรษฐกิจการเมืองของการบริโภค การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวสะท้อนบทบาทของรัฐในการกำหนดกรอบความหมายของการใช้ชีวิตที่เหมาะสม โดยทำให้กิจกรรมสันทนาการของชนชั้นกลางสอดคล้องกับเป้าหมายทางเศรษฐกิจของรัฐ (Harvey, 2005; Ong, 2006) ส่งผลให้เส้นแบ่งระหว่างการบริโภคส่วนบุคคลและนโยบายสาธารณะเลือนรางลงอย่างชัดเจน

อย่างไรก็ตามการฟื้นตัวของกิจกรรมเหล่านี้มิได้เกิดขึ้นอย่างเท่าเทียมภายในชนชั้นกลางเอง ชนชั้นกลางระดับล่างหรือกลุ่มที่มีรายได้ไม่มั่นคงยังคงเผชิญข้อจำกัดด้านเวลา รายได้ และภาระหนี้สิน ทำให้ไม่สามารถเข้าร่วมกิจกรรมการบริโภคเชิงประสบการณ์ได้ในระดับเดียวกับชนชั้นกลางระดับบน (Standing, 2011; OECD, 2020) ปรากฏการณ์นี้ชี้ให้เห็นว่า นโยบายกระตุ้นเศรษฐกิจอาจช่วย “ฟื้นฟูรูปแบบชีวิต” ของชนชั้นกลางบางกลุ่ม มากกว่าการลดความเหลื่อมล้ำภายในชนชั้นเดียวกัน

4.2 นโยบายกับความมั่นคงทางจิตใจของชนชั้นกลาง

นอกเหนือจากผลในเชิงพฤติกรรมการบริโภค นโยบาย “คนละครึ่ง” และ “กิน-เที่ยว” ยังมีผลกระทบในมิติที่จับต้องได้ยากกว่า แต่มีความสำคัญอย่างยิ่ง นั่นคือ ความมั่นคงทางจิตใจและการรับรู้สถานะทางสังคมของชนชั้นกลาง ในช่วงหลังวิกฤตโควิด-19

ในภาวะที่ความไม่แน่นอนทางเศรษฐกิจสูง ความกลัวการตกชั้น (Fear of downward mobility) กลายเป็นประสบการณ์ร่วมของชนชั้นกลางไทยจำนวนมาก การที่รัฐออกนโยบายซึ่งชนชั้นกลางสามารถเข้าถึงได้จริง และสอดคล้องกับรูปแบบการใช้ชีวิตของตนเอง ช่วยสร้างความรู้สึกที่ “รัฐยังมองเห็น” และ “ยังไม่ถูกทิ้งไว้ข้างหลัง” (OECD, 2020; UNDP, 2021)

ความรู้สึกดังกล่าวมีนัยสำคัญในเชิงสังคมวิทยา เพราะชนชั้นกลางมักทำหน้าที่เป็นฐานความชอบธรรมของรัฐและระบบเศรษฐกิจแบบตลาด งานศึกษาหลายชิ้นชี้ว่า เมื่อชนชั้นกลางรับรู้ตัวตนยังได้รับการคุ้มครองหรือน้อยได้รับการเยียวยาบางส่วนจากรัฐ ความไม่พอใจทางการเมืองและความรู้สึกแปลกแยก (Alienation) ต่อรัฐจะลดลง (Barrientos, 2012; Esping-Andersen, 1990)

นอกจากนโยบายที่เชื่อมโยงการช่วยเหลือเข้ากับการบริโภค ยังทำหน้าที่ ตอกย้ำอัตลักษณ์ของชนชั้นกลางในฐานะ “ผู้บริโภคที่มีศักยภาพ” มากกว่าพลเมืองที่มีสิทธิเรียกร้องสวัสดิการเชิงโครงสร้าง การสามารถใช้สิทธิในโครงการต่าง ๆ ได้อย่างราบรื่น ผ่านเทคโนโลยีดิจิทัลและระบบการเงินสมัยใหม่ กลายเป็นเครื่องยืนยันสถานะทางสังคมและทุนทางวัฒนธรรมของชนชั้นกลาง (Bourdieu, 1984; Sen, 1999)

อย่างไรก็ดีความมั่นคงทางจิตใจที่นโยบายเหล่านี้มอบให้ มีลักษณะ ชั่วคราวและเปราะบาง เนื่องจากไม่ได้แก้ไขปัญหาเชิงโครงสร้าง เช่น ความไม่มั่นคงในการจ้างงาน ค่าใช้จ่ายด้านสุขภาพ หรือภาระหนี้ครัวเรือนที่เพิ่มขึ้น

อย่างต่อเนื่อง (TDRI, 2021; World Bank, 2021) ในระยะยาว ชนชั้นกลางอาจยังคงเผชิญความเสี่ยงในการตกชั้น แม้จะได้รับประโยชน์จากนโยบายกระตุ้นเศรษฐกิจในระยะสั้นก็ตาม

ดังนั้นผลกระทบของนโยบาย “คนละครึ่ง” และ “กิน-เที่ยว” ต่อชนชั้นกลางจึงมิได้จำกัดอยู่เพียงการกระตุ้นการใช้จ่าย แต่ยังเกี่ยวข้องกับการจัดการอารมณ์ ความคาดหวัง และความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับพลเมืองในยุคหลังวิกฤต ซึ่งเป็นมิติที่ควรได้รับการพิจารณาอย่างจริงจังในการออกแบบนโยบายเศรษฐกิจและสังคมในอนาคต

5. ผลกระทบต่อชีวิตทางสังคมของชนชั้นล่าง

5.1 การเข้าถึงนโยบายกับข้อจำกัดเชิงโครงสร้าง

แม้มาตรการ “คนละครึ่ง” และนโยบายกลุ่ม “กิน-เที่ยว” จะถูกออกแบบในนามของการช่วยเหลือประชาชนในวงกว้าง แต่ในทางปฏิบัติชนชั้นล่างกลับเผชิญข้อจำกัดเชิงโครงสร้างจำนวนมากในการเข้าถึงและใช้ประโยชน์จากนโยบายเหล่านี้อย่างเต็มที่ ข้อจำกัดสำคัญ ได้แก่ รายได้ที่ไม่แน่นอน การขาดอุปกรณ์ดิจิทัล ความรู้ทางเทคโนโลยี และต้นทุนแฝงในการเข้าร่วมโครงการ (OECD, 2020; UNDP, 2021)

ระบบการเข้าถึงที่พึ่งพาแอปพลิเคชัน สมาร์ทโฟน และบัญชีธนาคารดิจิทัล ทำให้ชนชั้นล่างจำนวนไม่น้อยถูกกีดกันโดยปริยาย แม้จะไม่ถูกกีดกันโดยเจตนาเชิงนโยบายก็ตาม งานศึกษาด้านรัฐสวัสดิการร่วมสมัยชี้ว่านโยบายแบบมีเงื่อนไข (Conditional and targeted welfare) มักสร้าง “เส้นแบ่งใหม่ของความไม่เท่าเทียม” ระหว่างผู้ที่สามารถปฏิบัติตามเงื่อนไขได้กับผู้ที่ไม่สามารถทำได้ (Barrientos, 2012; Esping-Andersen, 1990) ยิ่งไปกว่านั้น สำหรับชนชั้นล่างที่มีรายได้จำกัด การร่วมจ่ายแม้เพียงครั้งหนึ่งก็ยังเป็นภาระทางเศรษฐกิจ การใช้จ่ายเพื่ออาหารนอกบ้านหรือการท่องเที่ยวไม่ใช่กิจกรรมที่อยู่ในลำดับความสำคัญของชีวิตประจำวัน การมีสิทธิแต่ไม่สามารถใช้สิทธิได้จริง สะท้อนปรากฏการณ์ที่เรียกว่า “ความเหลื่อมล้ำเชิงการเข้าถึง” (Access inequality) ซึ่งไม่สามารถแก้ไขได้ด้วยการขยายโครงการเพียงอย่างเดียว (Sen, 1999; Standing, 2011) ในมุมมองนโยบายกระตุ้นเศรษฐกิจดังกล่าวจึงมีลักษณะ “เป็นสากลในเชิงวาทกรรม แต่จำกัดในเชิงปฏิบัติ” และมีแนวโน้มเอื้อประโยชน์ต่อกลุ่มที่มีทุนทางเศรษฐกิจและทุนทางสังคมมากกว่าโดยโครงสร้าง

5.2 นโยบายกับการตอกย้ำความเปราะบางในชีวิตประจำวัน

สำหรับชนชั้นล่างชีวิตประจำวันหลังวิกฤตโควิด-19 ยังคงถูกครอบงำด้วยความไม่มั่นคงด้านรายได้ การจ้างงานแบบไม่เป็นทางการ และภาระหนี้สินที่สะสมอย่างต่อเนื่อง นโยบาย “คนละครึ่ง” และ “กิน-เที่ยว” แม้ช่วยลดภาระค่าใช้จ่ายบางส่วน แต่ไม่สามารถเปลี่ยนเงื่อนไขเชิงโครงสร้างที่ทำให้ชนชั้นล่างตกอยู่ในสถานะเปราะบางได้ (World Bank, 2021; TDRI, 2021)

ในทางสังคมวิทยา การที่รัฐเลือกใช้นโยบายกระตุ้นการบริโภคมากกว่านโยบายประกันรายได้หรือสวัสดิการถ้วนหน้า ส่งผลให้ความเสี่ยงในชีวิตประจำวันยังคงถูกผลักไปให้ปัจเจกรับผิดชอบ ชนชั้นล่างต้องจัดการ

ความเสี่ยงด้วยตนเอง ผ่านการทำงานหลายอาชีพ การลดคุณภาพชีวิต หรือการพึ่งพาเครือข่ายไม่เป็นทางการ เช่น ครอบครัวและชุมชน (Standing, 2011; UNDP, 2021)

ยิ่งไปกว่านั้น นโยบายที่เน้นการบริโภคยังสร้างแรงกดดันเชิงสัญลักษณ์ให้ชนชั้นล่างรู้สึก “ความล้มเหลวในการเข้าร่วม” เป็นความล้มเหลวส่วนบุคคล มากกว่าจะถูกมองว่าเป็นผลของโครงสร้างทางเศรษฐกิจและสังคม แนวโน้มดังกล่าวสอดคล้องกับข้อวิพากษ์เศรษฐกิจการเมืองเสรีนิยมใหม่ ที่ชี้ว่ารัฐมักลดบทบาทตนเองลง ขณะเดียวกันก็เพิ่มความคาดหวังต่อความรับผิดชอบของปัจเจก (Harvey, 2005)

5.3 ผลต่อความสัมพันธ์ทางสังคมและศักดิ์ศรีของชนชั้นล่าง

ผลกระทบที่สำคัญอีกประการหนึ่งของนโยบายกระตุ้นเศรษฐกิจต่อชนชั้นล่าง คือการเปลี่ยนแปลงในมิติของ ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์และความสัมพันธ์ทางสังคม การไม่สามารถเข้าถึงหรือใช้ประโยชน์จากนโยบายได้อย่างเท่าเทียม ส่งผลให้ชนชั้นล่างบางกลุ่มรู้สึกถูกทำให้ “มองไม่เห็น” ในสายตาของรัฐ โดยเฉพาะเมื่อเปรียบเทียบกับชนชั้นกลางที่สามารถใช้สิทธิในนโยบายได้อย่างเป็นรูปธรรม (OECD, 2020)

ในระดับครอบครัวและชุมชน ความแตกต่างในการเข้าถึงนโยบายอาจก่อให้เกิดความตึงเครียดเชิงเปรียบเทียบ (Relative deprivation) ระหว่างกลุ่มคนที่อยู่ในชุมชนเดียวกัน แต่มีทรัพยากรไม่เท่ากัน การที่บางครัวเรือนสามารถใช้จ่ายหรือท่องเที่ยวได้ ขณะที่บางครัวเรือนยังคงดิ้นรนเพื่อความอยู่รอด อาจซ้ำเติมความรู้สึกเหลื่อมล้ำในชีวิตประจำวัน (Sen, 1999; World Bank, 2021)

ในเชิงศักดิ์ศรี นโยบายที่ผูกสิทธิการช่วยเหลือเข้ากับความสามารถในการบริโภค ยังทำให้ชนชั้นล่างถูกนิยามในฐานะ “ผู้บริโภคที่ไม่สมบูรณ์” มากกว่าพลเมืองที่มีสิทธิได้รับการคุ้มครองทางสังคมอย่างถ้วนหน้า ผลลัพธ์คือการช่วยเหลือจากรัฐไม่ได้นำไปสู่การเสริมพลัง (Empowerment) แต่กลับตอกย้ำความรู้สึกพึ่งพาและความไม่มั่นคง (Standing, 2011; Barrientos, 2012)

กล่าวโดยสรุปผลกระทบของนโยบาย “คนละครึ่ง” และ “กิน-เที่ยว” ต่อชนชั้นล่างสะท้อนข้อจำกัดของนโยบายกระตุ้นเศรษฐกิจที่อาศัยการบริโภคเป็นศูนย์กลาง นโยบายเหล่านี้อาจช่วยพยุงเศรษฐกิจในภาพรวม แต่กลับไม่สามารถลดความเปราะบางและความเหลื่อมล้ำเชิงโครงสร้างในชีวิตทางสังคมของชนชั้นล่างได้อย่างแท้จริง

6. การเปรียบเทียบผลกระทบเชิงชนชั้นและนัยเชิงโครงสร้างของนโยบาย

6.1 นโยบายเดียวกัน ผลลัพธ์ที่แตกต่างตามตำแหน่งทางชนชั้น

แม้มาตรการ “คนละครึ่ง” และนโยบายกลุ่ม “กิน-เที่ยว” จะถูกออกแบบในฐานะนโยบายกระตุ้นเศรษฐกิจที่มีลักษณะครอบคลุม(Inclusive) แต่ผลการวิเคราะห์ในบทก่อนหน้าแสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่า นโยบายเดียวกันกลับสร้างผลลัพธ์ทางสังคมที่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญระหว่างชนชั้นกลางและชนชั้นล่าง ความแตกต่างดังกล่าวมิได้เกิดจากพฤติกรรมส่วนบุคคล หากแต่สะท้อนตำแหน่งแห่งที่ของแต่ละกลุ่มในโครงสร้างเศรษฐกิจและสังคมไทย (Esping-Andersen, 1990; Sen, 1999)

สำหรับชนชั้นกลาง นโยบายเหล่านี้ทำหน้าที่เป็น “กลไกเสริม” (Enhancing mechanism) ที่ช่วยฟื้นฟูวิถีชีวิตเดิม เสริมความมั่นคงทางจิตใจ และรักษาสถานะทางสังคมไว้ได้ท่ามกลางวิกฤต ขณะที่ชนชั้นล่าง นโยบายเดียวกันกลับทำหน้าที่เป็นเพียง “กลไกประคับประคองชั่วคราว” ที่ไม่สามารถเปลี่ยนแปลงเงื่อนไขพื้นฐานของความเปราะบางในชีวิตประจำวันได้ (OECD, 2020; World Bank, 2021)

ความแตกต่างนี้ชี้ให้เห็นว่า การเข้าถึงนโยบายมิได้ขึ้นอยู่กับสิทธิในเชิงกฎหมายเท่านั้น หากยังขึ้นอยู่กับทุนทางเศรษฐกิจ ทุนดิจิทัล และทุนทางสังคมที่ไม่ถูกแจกจ่ายอย่างเท่าเทียมในสังคมไทย

6.2 การกระจายประโยชน์ของนโยบายกับการผลิตซ้ำความเหลื่อมล้ำ

ในเชิงโครงสร้างนโยบายกระตุ้นเศรษฐกิจแบบพึ่งพาการบริโภคมีแนวโน้มกระจายประโยชน์ไปสู่กลุ่มที่ “พร้อมบริโภค” มากกว่ากลุ่มที่ “ต้องการการคุ้มครอง” ชนชั้นกลางซึ่งมีรายได้ค่อนข้างมั่นคง สามารถทำงานจากที่ใดก็ได้ และมีความคุ้นเคยกับเทคโนโลยีดิจิทัล จึงสามารถแปลงสิทธิประโยชน์ให้กลายเป็นประสบการณ์ทางสังคมและคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นได้จริง

ในทางกลับกันชนชั้นล่างจำนวนมากไม่สามารถแปลงสิทธิเหล่านี้ให้เป็นประโยชน์ที่จับต้องได้ การมีสิทธิที่ต้อง “ร่วมจ่าย” และต้องใช้เทคโนโลยีขั้นพื้นฐาน กลับกลายเป็นเงื่อนไขที่กีดกันโดยโครงสร้าง ส่งผลให้นโยบายที่ตั้งใจลดผลกระทบจากวิกฤต กลับมีส่วนในการผลิตซ้ำความเหลื่อมล้ำเดิมในรูปแบบใหม่ (Barrientos, 2012; Standing, 2011) กล่าวอีกนัยหนึ่งนโยบายไม่ได้สร้างความเหลื่อมล้ำขึ้นใหม่โดยตรง แต่ทำให้ความเหลื่อมล้ำที่มีอยู่เดิม “มองเห็นได้ชัดขึ้น” และถูกทำให้เป็นเรื่องปกติผ่านกรอบวาทกรรมของการช่วยเหลือแบบเท่าเทียมกัน

6.3 นโยบาย: จากรัฐกระตุ้นการบริโภคสู่รัฐคุ้มครองชีวิต

ผลการเปรียบเทียบเชิงชนชั้นสะท้อนข้อจำกัดเชิงโครงสร้างของแนวคิดนโยบายที่มองการฟื้นตัวทางเศรษฐกิจเป็นหลัก โดยให้ความสำคัญรองกับมิติชีวิตทางสังคมและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ นโยบาย “คนละครึ่ง” และ “กิน-เที่ยว” แสดงให้เห็นบทบาทของรัฐไทยในฐานะ “ผู้กระตุ้นพฤติกรรมการใช้จ่าย” มากกว่าผู้คุ้มครองความมั่นคงในการดำรงชีวิต (Harvey, 2005; UNDP, 2021)

ในมุมมองเชิงสังคมศาสตร์ ความท้าทายสำคัญจึงไม่ใช่เพียงการออกแบบนโยบายให้มีประสิทธิภาพทางเศรษฐกิจ แต่คือการออกแบบนโยบายที่รับรู้ความแตกต่างเชิงชนชั้นอย่างจริงจัง และลดการพึ่งพาความสามารถส่วนบุคคลในการเข้าถึงสิทธิ แนวคิดรัฐสวัสดิการที่เน้นการคุ้มครองถ้วนหน้า (universalism) และการประกันความมั่นคงขั้นพื้นฐาน อาจมีศักยภาพมากกว่าในการลดความเหลื่อมล้ำและเสริมพลังให้กับชนชั้นล่างในระยะยาว (Esping-Andersen, 1990; Sen, 1999) ดังนั้น บทเรียนสำคัญจากนโยบายกระตุ้นเศรษฐกิจช่วงวิกฤตโควิด-19 คือ การฟื้นฟูเศรษฐกิจไม่อาจแยกขาดจากการฟื้นฟูชีวิตทางสังคมได้ หากรัฐยังคงออกแบบนโยบายบนสมมติฐานของ “ผู้บริโภคที่เท่าเทียมกัน” ความเหลื่อมล้ำเชิงโครงสร้างในสังคมไทยย่อมดำรงอยู่และอาจทวีความรุนแรงยิ่งขึ้นในวิกฤตครั้งถัดไป

จากการเปรียบเทียบผลกระทบของนโยบาย “กิน-เที่ยว” และ “คนละครึ่ง” ต่อชนชั้นกลางและชนชั้นล่าง พบว่านโยบายดังกล่าวมีลักษณะให้ประโยชน์อย่างไม่สมดุล โดยชนชั้นกลางสามารถเข้าถึงและใช้ประโยชน์จากมาตรการได้อย่างเต็มที่ ทั้งในด้านการฟื้นฟูรูปแบบชีวิตและความมั่นคงทางจิตใจ ขณะที่ชนชั้นล่างกลับเผชิญข้อจำกัดเชิงโครงสร้าง ทั้งด้านรายได้ ความไม่มั่นคงในการจ้างงาน และเงื่อนไขการเข้าถึงที่พึ่งพาเทคโนโลยีดิจิทัล ส่งผลให้นโยบายที่มีเป้าหมายเชิงการช่วยเหลือประชาชนโดยรวม กลับมีแนวโน้มผลิตซ้ำความเหลื่อมล้ำในทางปฏิบัติ

ภายใต้ข้อค้นพบดังกล่าว ผู้เขียนเห็นว่า นโยบายกระตุ้นเศรษฐกิจแบบ “กิน-เที่ยว” และ “คนละครึ่ง” ไม่ควรถูกใช้เป็นเครื่องมือหลักในระยะยาว เนื่องจากมีข้อจำกัดเชิงโครงสร้างในการเข้าถึงและไม่สามารถตอบโจทย์ความเปราะบางของชนชั้นล่างได้อย่างแท้จริง อย่างไรก็ตามนโยบายดังกล่าวยังสามารถดำรงอยู่ได้ในฐานะมาตรการระยะสั้นเพื่อกระตุ้นอุปสงค์ในภาวะวิกฤต แต่จำเป็นต้องถูก “ปรับตำแหน่ง” (Repositioning) ให้เป็นเพียงเครื่องมือเสริม ไม่ใช่แกนหลักของนโยบายเศรษฐกิจและสังคม

ในเชิงนโยบาย ผู้เขียนเสนอว่ารัฐควรหันไปให้ความสำคัญกับมาตรการที่มุ่งสร้างความมั่นคงในชีวิต (Life security) และลดความเหลื่อมล้ำเชิงโครงสร้าง เช่น นโยบายโอนเงินแบบถ้วนหน้าหรือกึ่งถ้วนหน้า การคุ้มครองแรงงานนอกระบบ และการลดเงื่อนไขการเข้าถึงที่ซับซ้อน เพื่อให้การช่วยเหลือเข้าถึงกลุ่มเปราะบางได้จริง มากกว่าการอาศัยกลไกการบริโภคที่เอื้อประโยชน์ต่อกลุ่มที่มีศักยภาพในการใช้จ่ายอยู่แล้ว ดังนั้น หากยังคงใช้นโยบายกระตุ้นการบริโภคเป็นแกนหลักโดยไม่ปรับโครงสร้าง นโยบายดังกล่าวย่อมมีแนวโน้มตอกย้ำความเหลื่อมล้ำมากกว่าการลดทอน ซึ่งขัดกับเป้าหมายของการฟื้นฟูเศรษฐกิจอย่างเป็นธรรมในระยะยาว

สรุป

บทความนี้ได้วิเคราะห์นโยบายกระตุ้นเศรษฐกิจของประเทศไทยในช่วงและหลังวิกฤตโควิด-19 โดยมุ่งศึกษา มาตรการ “คนละครึ่ง” และนโยบายกลุ่ม “กิน-เที่ยว” ในฐานะนโยบายที่แทรกซึมเข้าสู่ชีวิตประจำวันของประชาชนอย่างกว้างขวาง การวิเคราะห์ไม่ได้จำกัดอยู่เพียงผลลัพธ์ทางเศรษฐกิจ หากแต่เน้นผลกระทบต่อชีวิตทางสังคม ความสัมพันธ์ และความเหลื่อมล้ำเชิงโครงสร้างของชนชั้นกลางและชนชั้นล่างในสังคมไทย

ผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่า นโยบายกระตุ้นเศรษฐกิจเชิงการบริโภคสามารถสร้างผลเชิงบวกต่อชนชั้นกลางได้อย่างชัดเจน ทั้งในด้านการฟื้นฟูรูปแบบการใช้ชีวิต การเสริมความมั่นคงทางจิตใจ และการดำรงสถานะทางสังคม ในช่วงวิกฤต อย่างไรก็ตามสำหรับชนชั้นล่าง นโยบายเดียวกันกลับมีข้อจำกัดอย่างมาก เนื่องจากเงื่อนไขการเข้าถึงที่พึ่งพาเทคโนโลยีดิจิทัล รายได้สำรอง และรูปแบบการทำงานที่ไม่สอดคล้องกับชีวิตแรงงานนอกระบบ ส่งผลให้นโยบายทำหน้าที่เพียงการประคับประคองระยะสั้น มากกว่าการลดความเปราะบางเชิงโครงสร้าง บทความยังสะท้อนให้เห็นว่า แม้นโยบายดังกล่าวจะถูกนำเสนอในกรอบของความเท่าเทียมและการช่วยเหลือถ้วนหน้า แต่ในทางปฏิบัติกลับกระจายประโยชน์อย่างไม่สมดุล และมีแนวโน้มผลิตซ้ำความเหลื่อมล้ำเดิมในรูปแบบใหม่ ผ่าน

กลไกการร่วมจ่ายและการเข้าถึงเชิงดิจิทัล นโยบายจึงกลายเป็นเครื่องมือที่ต่อยอดความแตกต่างเชิงชนชั้น มากกว่าการลดช่องว่างทางสังคม

ในภาพรวมบทความนี้ชี้ให้เห็นข้อจำกัดเชิงโครงสร้างของนโยบายกระตุ้นเศรษฐกิจที่มุ่งการบริโภคเป็นศูนย์กลาง โดยละเลยมิติของความมั่นคงในชีวิตและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของกลุ่มเปราะบาง บทเรียนสำคัญจากกรณีศึกษา “คนละครึ่ง” และ “กิน-เที่ยว” คือ ความจำเป็นในการปรับกรอบคิดเชิงนโยบาย จากรัฐที่มุ่งกระตุ้นพฤติกรรมการใช้จ่าย ไปสู่รัฐที่ให้ความสำคัญกับการคุ้มครองชีวิต ลดความเหลื่อมล้ำ และออกแบบนโยบายบนฐานของความแตกต่างเชิงโครงสร้างในสังคมไทยอย่างจริงจัง

ข้อเสนอเชิงนโยบาย

จากผลการวิเคราะห์ผลกระทบเชิงสังคมของนโยบายกระตุ้นเศรษฐกิจแบบ “คนละครึ่ง” และ “กิน-เที่ยว” ต่อชีวิตทางสังคมของชนชั้นกลางและชนชั้นล่าง บทความนี้เสนอข้อเสนอเชิงนโยบายเพื่อปรับทิศทางการออกแบบนโยบายเศรษฐกิจของประเทศไทยให้สอดคล้องกับความเป็นจริงเชิงโครงสร้างของสังคม ดังต่อไปนี้

1) **ปรับกรอบนโยบายจากการกระตุ้นการบริโภคสู่การคุ้มครองความมั่นคงในชีวิต** รัฐควรลดการพึ่งพานโยบายกระตุ้นเศรษฐกิจที่เน้นการบริโภคเป็นศูนย์กลาง และหันมาให้ความสำคัญกับนโยบายที่สร้างความมั่นคงขั้นพื้นฐานในการดำรงชีวิต โดยเฉพาะสำหรับแรงงานนอกระบบและกลุ่มเปราะบาง นโยบายที่มุ่งการคุ้มครองรายได้ การประกันความเสี่ยง และการเข้าถึงบริการสาธารณะอย่างถ้วนหน้า จะมีศักยภาพมากกว่าในการลดความเหลื่อมล้ำเชิงโครงสร้างในระยะยาว เมื่อเทียบกับมาตรการกระตุ้นการใช้จ่ายระยะสั้นที่พึ่งพาความสามารถส่วนบุคคลในการเข้าถึง

2) **ลดเงื่อนไขการเข้าถึงเชิงดิจิทัลและออกแบบนโยบายที่รับรู้ความแตกต่างเชิงชนชั้น** การออกแบบนโยบายในอนาคตควรตระหนักว่า การใช้เทคโนโลยีดิจิทัลไม่ใช่พื้นที่ที่ทุกคนเริ่มต้นจากจุดเดียวกัน รัฐควรพัฒนาช่องทางการเข้าถึงนโยบายที่หลากหลาย ลดการผูกสิทธิ์ไว้กับแอปพลิเคชันหรือระบบออนไลน์เพียงรูปแบบเดียว และจัดให้มีการสนับสนุนเชิงรุกสำหรับกลุ่มที่มีข้อจำกัดด้านทักษะ เทคโนโลยี และเวลา การยอมรับความแตกต่างเชิงชนชั้นอย่างเป็นทางการจะช่วยลดการกีดกันโดยโครงสร้างที่แฝงอยู่ในนโยบาย

3) **ผสานมิติทางสังคมและคุณภาพชีวิตเข้าในตัวชี้วัดความสำเร็จของนโยบาย** การประเมินผลนโยบายเศรษฐกิจไม่ควรจำกัดอยู่เพียงตัวชี้วัดทางเศรษฐกิจมหภาค เช่น มูลค่าการใช้จ่ายหรืออัตราการเติบโตทางเศรษฐกิจ แต่ควรผนวกตัวชี้วัดด้านคุณภาพชีวิต ความมั่นคงทางจิตใจ ความสัมพันธ์ทางสังคม และการลดความเหลื่อมล้ำเข้าเป็นส่วนหนึ่งของกรอบการประเมินอย่างเป็นระบบ การขยายกรอบประเมินดังกล่าวจะช่วยให้รัฐมองเห็นผลกระทบเชิงสังคมที่มักถูกมองข้าม และนำไปสู่การปรับปรุงนโยบายอย่างมีข้อมูลรองรับ

4) **ใช้นโยบายวิกฤตเป็นจุดเริ่มต้นของการปฏิรูประบบสวัสดิการในระยะยาว** บทเรียนจากนโยบายกระตุ้นเศรษฐกิจช่วงวิกฤตโควิด-19 ชี้ให้เห็นศักยภาพของรัฐในการแทรกแซงชีวิตทางเศรษฐกิจและสังคมในวงกว้าง รัฐควรใช้ประสบการณ์ดังกล่าวเป็นฐานในการพัฒนาระบบสวัสดิการที่มีความต่อเนื่องและยั่งยืน มากกว่าการ

พึงพามาตรการเฉพาะกิจในยามวิกฤต การยับยั้งจากนโยบายชั่วคราวไปสู่โครงสร้างสวัสดิการถาวรจะช่วยเสริมความเชื่อมั่นของประชาชน ลดความเปราะบาง และสร้างความเป็นธรรมทางสังคมในระยะยาว โดยสรุปข้อเสนอเชิงนโยบายเหล่านี้เน้นให้รัฐไทยมองนโยบายเศรษฐกิจในฐานะเครื่องมือจัดการชีวิตทางสังคม ไม่ใช่เพียงกลไกกระตุ้นการใช้จ่าย การออกแบบนโยบายที่รับรู้ความแตกต่างเชิงโครงสร้างและให้ความสำคัญกับศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ จะเป็นเงื่อนไขสำคัญในการสร้างการฟื้นฟูเศรษฐกิจที่ไม่ทิ้งใครไว้ข้างหลังอย่างแท้จริง

เอกสารอ้างอิง

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. (2565). รายงานแนวโน้มการท่องเที่ยวไทยเที่ยวไทย.

<https://www.tat.or.th>

กมลพัฒน์ จารุสกลพันธ์. (2563). การศึกษาเพื่อประเมินผลโครงการคนละครึ่ง: กรณีศึกษาโครงการคนละครึ่งระยะที่ 1 และ 2 (วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์).

https://ethesisarchive.library.tu.ac.th/thesis/2020/TU_2020_6203010043_13677_15075.pdf

คณะรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยรังสิต. (2564). การประเมินผลนโยบายกระทรวงการคลัง: กรณีศึกษาโครงการคนละครึ่ง. <https://rsuir-library.rsu.ac.th/handle/123456789/2568>

คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. (2564). ผลของโครงการคนละครึ่งต่อธุรกิจร้านอาหารในจังหวัดเชียงใหม่. <https://www.soc.cmu.ac.th/e-publication/political-economy/5>

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. (2564). การตัดสินใจไม่เข้าร่วมโครงการคนละครึ่งของผู้ประกอบการรายย่อย (วิทยานิพนธ์). <https://digital.car.chula.ac.th/chulaetd/9013>

ธนาคารแห่งประเทศไทย. (2565). ผลของมาตรการกระตุ้นเศรษฐกิจภาครัฐต่อการบริโภคภาคครัวเรือน. <https://www.bot.or.th>

ธนพัฒน์ เทพวรา, และคณะ. (2566). ความสำเร็จเชิงนโยบายตามการนำโครงการคนละครึ่งของรัฐบาลไปปฏิบัติ. *วารสารการบริหารและสังคมศาสตร์ปริทรรศน์*, 6(2), 1-22.

<https://so03.tci-thaijo.org/index.php/assr/article/view/267544>

ภาวิน ศิริประภาณุกุล. (2568). ตัวคูณทางการคลังและมาตรการกระตุ้นเศรษฐกิจของประเทศไทย. *วารสารสังคมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย*, 55(1), 1-30. <https://so08.tci-thaijo.org/index.php/ssjpolsci/article/view/3810>

ศุภกฤต เนียมสอาด. (2565). ความพึงพอใจที่มีต่อโครงการคนละครึ่งของประชาชน เขตสายไหม กรุงเทพมหานคร (สารนิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

<https://gradpol.mcu.ac.th/wp-content/uploads/2024/06/03-ศุภกฤต-เนียมสอาด.pdf>

- Atkinson, A. B. (2015). *Inequality: What can be done?* Harvard University Press.
<https://www.hup.harvard.edu/books/9780674504769>
- Deaton, A. (2013). *The great escape: Health, wealth, and the origins of inequality*. Princeton University Press.
<https://press.princeton.edu/books/hardcover/9780691165622>
- Faculty of Economics, Thammasat University. (2023). *Economic relief and stimulus measures in Thailand*.
https://www.econ.tu.ac.th/uploads/discussion_paper/file/20230816/dgklnop34678.pdf
- Jirawat, K., & Srisathan, W. (2021). Increasing continual intention to use mobile payment through Thailand's half-and-half scheme. *STOU Journal of Social Sciences*, 14(2), 45–66.
<https://so04.tci-thaijo.org/index.php/stou-sms-pr/article/view/253527>
- Kakwani, N., & Son, H. H. (2008). Poverty effects of fiscal instruments: Evaluating the impact of cash subsidies. *Journal of Policy Modeling*, 30(3), 469–489.
<https://doi.org/10.1016/j.jpolmod.2007.10.001>
- OECD. (2020). *Tourism policy responses to the coronavirus (COVID-19)*.
<https://www.oecd.org/coronavirus/policy-responses/tourism-policy-responses-to-the-coronavirus-covid-19-6466aa20/>
- Piketty, T. (2014). *Capital in the twenty-first century*. Harvard University Press.
<https://doi.org/10.4159/9780674369542>
- Ravallion, M. (2016). *The economics of poverty: History, measurement, and policy*. Oxford University Press.
<https://academic.oup.com/book/9386>
- Sen, A. (1999). *Development as freedom*. Oxford University Press.
<https://global.oup.com/academic/product/development-as-freedom-9780198297581>
- United Nations Development Programme Thailand. (2023). *Socio-economic impact assessment of COVID-19 in Thailand*.
<https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/2023-03/Socio-Economic%20Impact%20Assessment%20of%20Covid-19%20in%20Thailand.pdf>
- United Nations Economic and Social Commission for Asia and the Pacific. (2025). *Thailand's economic outlook and policy framework*.
https://www.unescap.org/sites/default/files/Session4_08_Pisit%20Puapan_Thailand.pdf